

Op speurtocht door onze grammatica

Hoe maak je grammatica voor kinderen
functioneel en betekenisvol?

Op speurtocht door onze grammatica

Hoe maak je grammatica voor kinderen
functioneel en betekenisvol?

Activiteiten waarmee kinderen
hun taalgebruik versterken en verrijken
door actief aan de slag te gaan met aspecten
van de grammatica van het Nederlands.

Dolf Janson

Colofon

Titel: Op speurtocht door onze grammatica
Tekst en illustraties: Dolf Janson
Druk: Maak je eigen onderwijsboek
Isbn: 9789403600345
Informatie: www.janson.academy www.hettaallab.nl

© 2020 Dolf Janson

Vooraf

Grammatica is niet bepaald een populair onderdeel van het taalonderwijs. Veel leerlingen vragen zich af wat ze hieraan hebben en menig leraar stelt zich die vraag stiekem ook. Je kunt het niet afdoen met het argument dat dit nodig is als voorbereiding op het vo, want als het daar pas nut zou hebben, kunnen ze het beter daar aan de orde stellen.

Gelukkig blijkt grammatica wel al heel zinvol binnen het basisonderwijs, mits je het functioneel maakt en de kinderen zelf daarin steeds weer een actieve rol geeft. Je moet het zeker niet beperken tot lesjes 'ontleden', want zonder context en zonder een helder perspectief op de toepassingsmogelijkheden zullen kinderen daardoor hun taalvaardigheid niet vergroten.

In deze publicatie beschrijf ik daarom mogelijkheden om aspecten van grammatica op andere manieren aan de orde te stellen. Het doel hiervan is steeds de taalvaardigheid van de kinderen te vergroten en zo ook hun plezier in het gebruiken van die taal te stimuleren. Het zijn ideeën om het mogelijk te maken dat de kinderen zelf op een actieve manier nader kennismaken met de onderdelen van grammatica, als kenmerken van onze taal. Zo leren ze steeds meer hun taal te gebruiken op een bij de situatie passende en flexibele manier. Zo krijgen ze ook steeds meer inzicht in de functie en de effecten van die taalrijkdom. Wat vaak benoemd wordt als 'taalbeschouwing' is in feite het gebruik maken van deze aspecten van de grammatica van de taal. In dit boek ligt de nadruk nog meer op de beleving en op je eigen invloed op de taal die je gebruikt. Dit stimuleert daardoor ook de creativiteit.

Door hen steeds weer te stimuleren tot een eigen onderzoek, kunnen ze dichtbij hun eigen taalgebruik starten. Dat stimuleert hun zelfvertrouwen en hun inzicht in kenmerken en effecten van de Nederlandse taal. Hierdoor zal ook hun besef van de taalgebruiksmogelijkheden steeds groter worden. Dat komt doordat ze bij zichzelf en bij anderen gaan opmerken hoe dat kan en wat de effecten

dan zijn. Hierdoor gaan ze op een actieve manier hun eigen taalgebruik verder versterken en verrijken. Hierbij moet je dat begrip 'taalgebruik' breed opvatten: het gaat zowel om het gebruiken van de taal van anderen, in gesproken of in geschreven vorm, als om het gebruik maken van de eigen taal via spreken of schrijven. Dat we kiezen voor een meer onderzoekende manier van werken en de kinderen bewust vaak in kleine groepjes van twee of drie laten samenwerken, is vanwege de gerichtheid op duurzame effecten. Instructie heeft pas zin als de kinderen eerst zelf bewust hebben kunnen ervaren dat er iets gebeurt met die woorden en zinnen of teksten. Ook het met een of twee anderen uitwisselen van ideeën of invalshoeken, helpt om dat leerproces te voeden en stimuleren.

Dit soort activiteiten beginnen daarom niet met een instructie, maar met een vraag of een tot verwondering of nieuwsgierigheid aanleiding gevende opmerking of signalering. Pas na de eigen activiteiten van de kinderen is een aanvullende uitleg en het zetten van puntjes op al zelf gevonden i'tjes zinvol. Die onderbouwing kan dan in verbinding met die opgedane ervaringen in het brein worden opgeslagen, waardoor allerlei hersenfuncties in samenhang actief kunnen worden. Die samenhang maakt dat het ook na enige tijd nog beschikbaar is en weer bruikbaar voor toepassing in het eigen taalgebruik. Daarmee doorbreken we bewust de gewoonte om grammatica-onderdelen geïsoleerd aan te bieden en dan nog vooral vanwege de eerstvolgende toets en niet vanwege de nuttige toepassing...

Net als bij eerdere boeken heb ik voorbeelden van oefenmaterialen op een van mijn websites toegankelijk gemaakt, en wel via: www.hettaallab.nl/Materialen-Op-speurtocht-door-onze-grammatica/.

Ook bij dit boek ben ik weer veel dank verschuldigd aan Ilja Hoozenberg-Engbers en Nicole Smits, het management van de Calvinen Linusscholen. Zij meldden niet alleen dat er behoefte was aan zo'n bron, maar gaven ook feedback op de concepttekst.

Overzicht van de inhoud

Achtereenvolgens komen aan de orde:

1. De duidelijkheid van onze taal.

13

Een korte introductie van wat we onder grammatica verstaan en het praktische nut daarvan. Het gaat bij grammatica om allerlei vormen van duidelijkheid van taalgebruik. Ook de structuur van woorden is dan belangrijk, en daardoor ook de begrippen klankgroep, klemtoon en sjwa. Deze kenmerken van woorden komen hier al aan de orde, omdat die in de volgende hoofdstukken regelmatig een rol zullen spelen.

2. Woorden in overvloed.

22

Woorden als betekenisvolle aanduidingen, waarmee je voorwerpen, situaties, dieren en mensen namen kunt geven. Daarnaast kan dit ook met waarnemingen via andere zintuigen, en met herkende emoties en rollen. Bovendien gebruiken we woorden om zowel feiten als meningen te benoemen. Dit geldt ook voor het onderscheid tussen letterlijk en figuurlijk taalgebruik. Kinderen moeten dat soort verschillen leren onderscheiden. Het gaat dan zowel om het herkennen bij anderen, als om te leren de juiste vorm op het juiste moment zelf te gebruiken. Dit is de hele basisschooltijd een nuttig aandachtspunt.

3. Naamwoorden en hun functie.

33

In het verlengde van het voorgaande hoofdstuk zoomen we in op de twee soorten naamwoorden en hun kenmerken en functies. Ook de rol van de lidwoorden, en hun betekenis, komen daarbij aan de orde. Het gaat dan niet in de eerste plaats om namen als 'zelfstandig' en 'bijvoeglijk'. De focus ligt vooral op het nut van die woordsoorten. Deze kennis biedt kansen om het eigen taalgebruik gevarieerder te maken, maar tegelijk ook heel duidelijk en herkenbaar. Het helpt daardoor ook om het taalgebruik van anderen beter te begrijpen.

4. Het vormen van woorden

39

Naar aanleiding van de voorafgaande verzamelactiviteiten besteden we aandacht aan aspecten van woordvorming. Niet alleen qua inhoud, maar ook qua vorm kun je woorden analyseren. Inhoudelijk gaat het dan om de vraag hoe allerlei woorden met elkaar zijn verbonden op grond van hun betekenis. Je blijkt woorden te kunnen samenstellen uit twee of drie woorden. Zo'n samenstelling krijgt zo een meer specifieke betekenis en dat is handig. Daarnaast kun je een nieuw woord afleiden van een bestaand woord, door er een voor- en/of een achtervoegsel aan te plakken. Ook dit soort woorden gebruiken we vaak. Daarnaast zijn er veel woorden langs allerlei wegen bij ons terechtgekomen en geven zo aan de wereld om ons heen namen, net als lang geleden of net als in andere landen. Dit kan bij kinderen ook de durf en motivatie stimuleren om zelf nieuwe woorden te bedenken door samenstellen of afleiden.

5. Nog meer woorden: nu voor handelingen en activiteiten 47

Iets vergelijkbaars is ook mogelijk met de woorden die handelingen en activiteiten beschrijven, de 'werkwoorden'. In het verlengde van deze herkenning en verkenning van dit type woorden is er ook aandacht voor de verschillende vormen van een werkwoord, zoals enkelvoud en meervoud en tegenwoordige en verleden tijd. Daarmee kom je terecht bij de persoonsvorm en daarom komt die hier ook aan de orde. We kijken dan niet alleen naar de rol van de persoonsvorm in enkelvoudige zinnen, maar ook naar die rol in samengestelde zinnen.

In het verlengde daarvan gaan we na welke manieren er zijn om achter de spelling van die persoonsvormen te komen. Die schrijfwijze hangt voor een deel samen met de rol van de persoonsvorm ten opzichte van de andere zinsdelen.

6. Bijwoorden en voorzetsels

64

In aansluiting op de werkwoorden besteden we hier aandacht aan de woorden die speciale kenmerken van dat handelen of die functies nader aanduiden, de zogenoemde 'bijwoorden'.

Dit is weer een ingang om de eigen taal sterker en rijker te maken, en de taal van anderen op dit punt beter te begrijpen.

Ter aanvulling op die functie van bijwoorden vragen we dan ook nog even aandacht voor de rol van een groep woorden, die we kennen als 'voorzetsels'. Voorzetsels zijn in een zin vaak door hun betekenis verbonden met een werkwoord en ook wel met bijwoorden. Het gebruik van de juiste voorzetsels en het gericht variëren daarmee, kan effect hebben op de duidelijkheid en op de aantrekkelijkheid van een tekst.

Als verdieping besteden we ook aandacht aan de overeenkomsten en verschillen tussen bijvoeglijke naamwoorden en bijwoorden. Ze gedragen zich in een zin namelijk soms net wat verschillend. Hierdoor maken veel taalgebruikers regelmatig fouten, door dit verschil te negeren. Alle reden om kinderen te laten onderzoeken wat die verschillen zijn en hoe je die kunt herkennen, om zo dergelijke fouten te voorkomen.

7. Geef zinnen hun betekenissen.

73

Vervolgens gaat het over zinnen waarin al die woorden een plek moeten krijgen. Hierbij kijken we eerst naar de twee functies van zinnen: een beschrijving van iets doen of van een manier van *zijn*. Ook hierbij gaat het weer niet om traditionele namen als werkwoordelijk en naamwoordelijk gezegde, maar om het herkennen van het verschil in betekenis en het effect op de rest van de woorden in een zin. Die verschillen gaan herkennen en die mogelijkheden zelf verder gaan uitproberen, maken dat kinderen steeds meer grip krijgen op de inrichting van zinnen. Dit draagt ertoe bij dat die betekenisverschillen duidelijk worden. Dit draagt zo vooral bij aan de taalvaardigheid van de leerlingen, zowel actief als receptief.

In het verlengde daarvan zoomen we in op de spelers in die twee typen zinnen en op de omstandigheden die altijd ook in zinnen worden benoemd. Naast de hoofdrolspeler die in een zin iets doet of iets is, lokt het gebruik van bepaalde werkwoorden vaak ook het gebruik van andere spelers uit.

Hierbij kunnen die 'spelers' ook voorwerpen of dieren zijn.

De 'omstandigheden' zijn ook een essentieel onderdeel van zinnen. Daardoor blijken die ook heel bepalend voor de aard en de kwaliteit van teksten. De ene soort omstandigheden beschrijven het decor, de min of meer objectieve feiten. De andere soort benoemt het drama in de tekst. Dat wil zeggen, informatie die meekleurt met de rol en de opvattingen van de spelers en dikwijls ook met die van de schrijver of spreker.

8. Wijzen mag...

89

Die spelers en die omstandigheden blijken regelmatig niet alleen met hun naam, maar ook via speciale, daarnaar verwijzende woorden te worden aangeduid. Dit zijn de zogenaamde voornaamwoorden. Voornaamwoorden gebruiken in een tekst, kan die tekst toegankelijker maken, doordat ze de samenhang benadrukken. Maar teveel of een verkeerd gebruik van voornaamwoorden blijkt een tekst juist minder duidelijk, en ook wat saaier te maken. Het dan maar vermijden van dat soort woorden, maakt een tekst echter ook niet aantrekkelijker. Het let dus nauw hoe je met voornaamwoorden omgaat, zeker omdat er allerlei soorten zijn, met elk hun eigen kenmerken en gebruiksmogelijkheden. Dat sommige van die woorden ook nog eens tot verwarring en vergissingen leiden, maakt aandacht hiervoor extra nuttig. Daarom is wat extra aandacht en onderzoek naar al die verschillen, overeenkomsten en effecten, aanbevolen.

9. Hoe schep je orde in een zin?

103

Dat roept ook de vraag op of woorden in zinnen een vaste volgorde hebben. Kun je woorden naar hartenlust van plaats laten wisselen of heeft dat gevolgen? Daar blijken inderdaad wel patronen in te zitten, terwijl die volgorde ook effect kan hebben op de manier waarop je die zin uitspreekt. Daardoor heeft die volgorde zeker ook invloed op de betekenis.

Die volgorde raakt ook aan het nut van vormen van interpunctie en daarom is er specifieke aandacht voor het gebruik van de diverse soorten leestekens.

10. De opbouw van teksten.

119

Op basis van al deze kennis wordt het lezen van diverse soorten teksten van anderen, naast het zelf schrijven van diverse soorten teksten, veel meer een bewuste activiteit. Hoe kun je die kenmerken herkennen en/of gebruiken en op basis daarvan uitproberen hoe je daarop kunt variëren om te zien wat dan het effect is. Dit illustreert heel mooi dat zowel lezen als schrijven geen doel op zichzelf zijn, maar een functie hebben die aan een tekst betekenis geeft.

Ditzelfde kan ook voor het mondelinge gebruik van teksten worden gedaan. Gebruik je dan een andere opbouw van je tekst, gebruik je dan andere woorden of zeg je ze dan in een andere volgorde dan wanneer je ze schrijft? Is dat anders bij gebruik van de social media?

Ook poëzie is een soort teksten dat aandacht verdient vanwege hun specifieke en heel gevarieerde kenmerken. Daar horen rijm en ritme bij wat kinderen kan stimuleren tot eigen producties.

Gaat het bij poppenspel of op het toneel dan nog weer anders? Hoe merk je zulke effecten als je luisteraar bent en hoe kun je je publiek beïnvloeden door de opbouw van je teksten en je woordgebruik? Recht doen aan verschillen en daarvan verslag doen

11. Recht doen aan verschillen en daarvan verslag doen 132

Ten slotte blikken we terug en geven nog wat aandachtspunten voor het hanteren van al deze mogelijkheden in groepen kinderen die per definitie op allerlei manieren van elkaar verschillen.

Hoe kun je met kinderen gedurende hun hele verblijf op de basisschool, dus in verschillende fasen van ontwikkeling, hun taalvaardigheid via die grammaticale ingangen blijven stimuleren? Hoe stimuleer je betrokkenheid op de ervaringen en vragen van andere kinderen, zonder dit op een uniforme en klassikale manier aan te pakken?

Ook is het van belang na te gaan hoe je dit allemaal met de ouders deelt. Die hebben waarschijnlijk heel andere beelden bij de termen grammatica en taalbeschouwing dan in dit boek staan beschreven en dan hun kinderen daardoor op school meemaken.

Bronnen

140

Bijlagen

141

- Doelen voor grammatica in het basisonderwijs
- Keuzeschema spelling van persoonsvormen
- Groei van zelfstandig werken naar verantwoordelijkheid

tekst: Daniel Pennac, illustraties Quentin Blake

1. De duidelijkheid van onze taal

“Spreek eens wat duidelijker! De hele groep moet je kunnen verstaan...”

Zo'n soort aanmoediging zullen kinderen regelmatig krijgen als ze in de kring of voor de klas iets vertellen of iets presenteren, zeker als ze dat nog niet zo vaak hebben gedaan. Dat lijkt heel eenduidig, maar juist bij dat woord 'duidelijker' blijkt het om heel verschillende aspecten te kunnen gaan.

Duidelijk door stemgeluid en spreekhouding

In de eerste plaats kan het gaan om de sterkte van het stemgeluid. Je wilt als leerling niet schreeuwen en op andere momenten moet je zelfs heel zachtjes praten in de klas. Wat is dan de juiste sterkte om iedereen te bereiken met je stem?

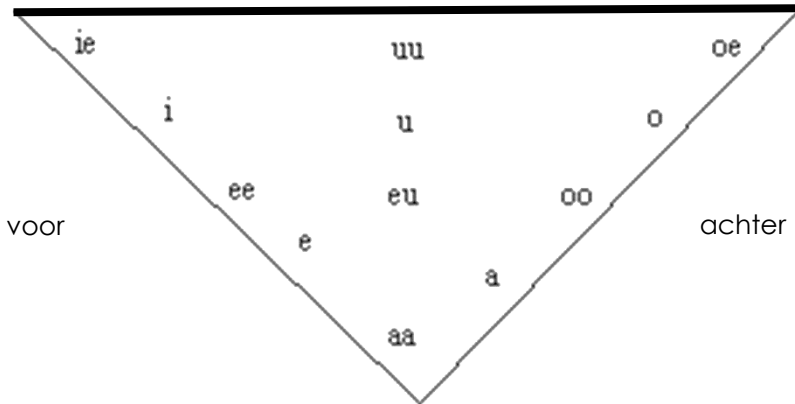
Daarbij speelt ook je houding mee, met name die van je hoofd. Als je steeds naar beneden kijkt, bijvoorbeeld om op je papiertje of tablet te kijken, dan gaat het geluid uit je mond ook naar beneden. Kijk je wel de klas in, maar steeds in dezelfde richting, dan kan dat geluid aan de andere kant moeilijker zijn te verstaan.

In de tweede plaats kan het gaan om de snelheid van spreken. Hoe sneller je praat, hoe meer klanken je inslikt en hoe vaker je een s'wa produceert, ook waar dat officieel niet de bedoeling is. Dit maakt het voor de luisteraars moeilijker om precies te verstaan wat je vertelt, zeker als de inhoud nieuw voor hen is.

Daarmee gaat het ook over de uitspraak van de klanken, het derde aspect. Is die uitspraak correct, of zijn veel klanken onverstaaanbaar? Gebruik je soms 'eige' klanken, die bijvoorbeeld horen bij de streektaal die je spreekt, of de thuistaal die je thuis gewend bent, dan kan ook dat voor anderen, die deze klanken niet zo gewend zijn, minder duidelijk zijn.

Hierbij speelt ook je mondstand en het gebruik van de lippen een rol. Hoe duidelijk articuleren kinderen? Vinden ze duidelijk uitspreken van klanken gewoon of eigenlijk nogal overdreven? Weten ze eigenlijk wel, waar in hun mond ze die klanken vormen?

In dit schema is te zien, waar in onze mond, we welke klinkers vormen. Als je de klinkers die links genoemd staan achter elkaar van boven naar beneden uitspreekt, merk je dat ze steeds iets lager in je mondholte ontstaan. De rechterrij vormt je achterin je mondholte en die verplaatst zich net zo.

Klankgroepen

Wanneer we nu even nog wat analytischer naar de uitspraak kijken, dan komen we vanzelf ook bij de vorm van de woorden.

In de eerste plaats is er dan de klankvorm, want die gebruiken kinderen al vanaf het begin heel veel. Die gebruiken ze zelfs al correct als hun uitspraak nog niet helemaal klopt. De klankvorm van woorden wordt bepaald door de klankgroepen waaruit een woord bestaat én door de klemtoon die een van die klankgroepen heeft. Neem dat woord 'begrijpen': dat bestaat uit drie klankgroepen, waarvan de tweede de klemtoon heeft.

Klankgroepen zijn wat anders dan lettergrepen, zoals die namen al aangeven. Klankgroepen gaan over klanken en kun je alleen horen, terwijl lettergrepen gaan over letters en die kun je daardoor vooral zien, want er moeten letters zijn. Een woord als [le][tər] heeft twee klankgroepen, waarvan de eerste de klemtoon heeft en eindigt op de korte klinker [e]. Het geschreven woord letter heeft twee lettergrepen (let-ter), waarvan de eerste eindigt met de letter t. Dat is dus een duidelijk verschil.

Dit is niet bij alle klankgroepen zo, maar het illustreert wel de noodzaak tot onderscheid. Spreektaal is veel flexibeler en gevarieerder dan de schrijftaal, die zich voor de keuze van letters moet houden aan de spellingafspraken. Voor elk woord is maar een manier van spellen, terwijl je woorden op verschillende manieren kunt uitspreken. Op basis van die klankpatronen (in je hoofd) moet je als je gaat schrijven de juiste letters leren kiezen.

Ook als je liedjes zingt, gebruik je de klankgroepen van de tekst die je zingt, want die hebben allemaal een noot gekregen. Bovendien zijn in liedjes en gedichten vaak gelijke klankgroepen, die daardoor rijm veroorzaken. Ook dat kunnen kinderen al jong herkennen, wat hen ook weer kan stimuleren om zelf te gaan rijmen.

Klemtoon

Als een klankgroep de klemtoon heeft, gaat de toonhoogte van onze stem daar even wat omhoog. Je kunt dit laten horen met twee klankstaven met de tonen g en b. Vaak is er ook een lichte vertraging bij de klankgroep met de klemtoon, wat je, met korte passen en een wat langere pas, kunt uitbeelden en daardoor voelen.

Die vertraging is eigenlijk meer suggestie, doordat we nietbeklemtoonde klankgroepen snel uitspreken en daarbij half inslikken. Er lijkt dan een vertraging van het spreken bij de klemtoon, maar dat komt juist doordat we sneller praten als die klemtoon ontbreekt.

In nietbeklemtoonde klankgroepen klinkt vaak een sjwa. Dat is een soort korte klinker, die klinkt als een [u], maar dan zonder klemtoon. In dat woord *begrijpen* komen er twee voor, die we dan schrijven met een e.

In woorden als *melk* en *berg* hoor je ook vaak een sjwa na de [l] of de [r], maar die schrijven we niet. Van een klankzuiver eendelig woord maken we dan in de spreektaal een nietklankzuiver tweedelig woord.

In veel andere woorden klinken andere klinkers vaak ook als een sjwa, doordat we snel spreken en veel inslikken. Dit gebeurt vooral als de klemtoonstructuur lijkt op woorden waarin wel altijd een sjwa

voorkomt. Woorden als *provincie* en *museum* hebben dezelfde klemtoonstructuur als begrijpen. Daardoor wordt de eerste klinker nauwelijks uitgesproken en krijgt de tweede klinker alle nadruk. Dit is de reden dat bij het leren spellen die klemtoon en de sjwa veel aandacht moeten krijgen.

Woordstructuur

Veel woorden die we dagelijks gebruiken hebben twee klankgroepen, waarbij de klemtoon op de eerste valt en in de tweede klankgroep een sjwa klinkt. Meervoudsvormen en verbogen bijvoeglijke naamwoorden hebben vaak die structuur, zoals bij paarden, penen, gele en oude. Ook woorden die geschreven eindigen op -el of -er, zoals vogel en koker, hebben diezelfde structuur.

Daarnaast kennen we veel woorden die bestaan uit drie klankgroepen. Deze beginnen met een voorvoegsel, zoals be-, ver-, ge-, of ont-, en hebben verder dezelfde structuur als die tweedelige woorden: beleven, verwachten, genezen, ontwaken.

Het gevolg van deze bekende woordvormen is dat woorden die we lenen uit andere talen vaak ook in deze klankstructuur gegoten worden. Woorden als 'trainen', 'appen' en 'coole' illustreren dat, maar laten ook zien dat de spelling een mengvorm krijgt.

Het stemgebruik blijkt dus een heel basaal aspect als het gaat om duidelijkheid bij mondeling taalgebruik. Het is wat te vergelijken met de technische schrijfvaardigheid. Als die te wensen overlaat, dan is de opgeschreven tekst niet goed te lezen. Het gaat in beide gevallen dan nog maar gedeeltelijk over de inhoud van dat taalgebruik. Die is, vanuit het oogpunt van taalvaardigheid, natuurlijk nog veel belangrijker voor die duidelijkheid.

Duidelijk door inhoud

Welke woorden kies je om je boodschap over te dragen? Zijn die gebruikte woorden duidelijk voor anderen? Deze duidelijkheid kan samenhangen met de achtergrondkennis, die nodig is om de gebruikte woorden te begrijpen. Wie vertelt welke bloemen er thuis in de tuin bloeien, maar daarvoor steeds de Latijnse namen gebruikt,

zal waarschijnlijk weinig herkenning oproepen, ook al spreek je die namen heel zorgvuldig en hard genoeg uit. Omgekeerd kun je zulke algemene woorden gebruiken, dat niet duidelijk wordt wat je nu precies bedoelt.

“Van de week was er bij ons in de straat weer eens wat gebeurd.” is een mededeling die van alles kan betekenen. Het is geen leugen, maar het geeft geen echte informatie. Was er een aanrijding, was er een burenruzie, was iemand zijn sleutel vergeten, waren de huis-aan-huis blaadjes niet bezorgd, was er een tak uit een boom gevallen, was er tot diep in de nacht een feestje, Vul het zelf maar in, want wat die spreker als ‘iets is gebeurd’ benoemt, kan van alles zijn. De woordkeus is dus uiterst belangrijk en blijkt daardoor ook een keuze die een spreker of schrijver zelf moet maken.

Dit veronderstelt enerzijds dat je de beschikking hebt over voldoende woordenschat om wat te kiezen te hebben en je woorden dus echt te kunnen variëren. Anderzijds veronderstelt de keuze van die woorden ook dat je je voldoende verplaatst in degene aan wie je dat vertelt, mondeling of schriftelijk. Kan die luisteraar of lezer uit de gebruikte woorden opmaken wat je precies bedoelt?

Dat kan gaan om feitelijke informatie, maar ook om de gevoelswaarde van die informatie. Geven die woorden iets van je eigen gevoelens weer of roepen die woorden juist gevoelens op bij de ontvanger van die woorden? Welke woorden of combinatie van woorden veroorzaken dit dan? Daarmee zitten we al midden in wat ‘de grammatica van de taal’ wordt genoemd.

Daarmee komen we ook al bij een volgend onderdeel van die grammatica: de combinatie van woorden in zinnen. Wat voegt de volgorde van woorden aan die woorden toe? Welke klemtoon roept die zinsbouw op en wat voor invloed heeft dat op de betekenis? Wat voor effect heeft de vorm van de opeenvolgende zinnen op de betekenis daarvan? Wat zou een storend verschil kunnen veroorzaken tussen de bedoelde betekenis en de begrepen betekenis of wat bevordert juist de overeenstemming tussen de bedoeling en de ontvangst?

In het schema hieronder staan de aspecten opgesomd, die onderdeel uitmaken van de grammatica. Die gaan dus van de klankleer van de taal, via de vormkenmerken van de woorden en van de zinnen, naar de betekenisverlening en de stijlvormen van het taalgebruik.

De inhoud van dit boek gaat daarom ook over deze veelheid van aspecten, die allemaal samen onze grammatica vormen en dus de gebruiksmogelijkheden van het Nederlands bepalen.

Formeel omvat grammatica de volgende deelgebieden (<https://nl.wikipedia.org/wiki/grammatica>):

- **Fonetiek en fonologie.**
Fonetiek houdt zich bezig met de bestudering van de fysiologische, fysische en perceptieve aspecten van spraak. Ook wordt de fonologie vaak als een onderdeel van de spraakkunst beschouwd. In feite vormt deze laatste discipline een grensgebied tussen enerzijds de syntaxis en anderzijds de fonetiek.
- **Morfologie** is in het algemeen de leer van de woordstructuur en de woordvorming. De morfologie houdt zich bezig met morfemen, de kleinste betekenisdragende eenheden in een woord.
- **Syntaxis** is het meest uitgebreide deelgebied, waar traditioneel twee vormen van analyse van de functies van woorden in een zin naast elkaar worden gebruikt:
 - taalkundige ontleding ofwel woordontleding,
 - redekundige ontleding ofwel zinsontleding.
- **Semantiek** of *betekenisleer* is een wetenschap die zich bezighoudt met de betekenis van symbolen, in het bijzonder de bouwstenen van natuurlijke talen die voor de communicatie dienen.
- **Stilistiek** is de bestudering van stijl gebruikt in geschreven of gesproken taal en het effect dat de schrijver of spreker wil hebben op de lezer of toehoorder.